

ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 8 ՏԱՄՆԵՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ Հարած, 16 Հունուարի

1899

Հարած, 16 Հունուարի ՏԱՄՆԵՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ № 8

Տարեկան՝ 10 ռուբլի, վեց ամիսը՝ 6 ռուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ռ. 50 կ.
Թիֆլիսում ամիսը՝ 1 ռ., հատով 5 կ.
Բաժանորդ գրուած են Թիֆլիսում միմիայն խմբագրատունը:

Խմբագրութեան հասցեն՝ Тифлис, Редакция „Нор-Даръ“

կամ Tiflis, Rédaction „Nor-Dar“

Խմբագրութիւնը բաց է ամէն օր (բացի առն օրերէն) ժամը 9-ից
մինչև 2-ը: Ցայտարարութիւններն ընդունուած են ամէն լեզուներով:
Ցայտարարութիւններն բառին՝ 2 կ., ընկալածներն համար կրկնապատկ:

ՆՈՐ-ԴԱՐ

(ՏԱՄՆԵՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

Քաղաքական-դրական ամսնորսայ թերթը 1899-ին հրատարակուած է Թիֆլիսում նոյն դիրքով և ծրագրով ամէն օր, բացի կիրակի և տօներէն հետեւող օրերէն:

Վերո-Դար-ի տարեկան գինն է 10 ռուբլի, վեց ամիսը՝ 6 ռուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ռ. 50 կ., Թիֆլիսից դուրս՝ ամիսը 1 ռ. 50 կ., հատով դուրսը՝ 7 կ., Թիֆլիսում 5 կոպ.:

Բաժանորդ ևս գրուած Թիֆլիսում՝ միմիայն խմբագրատունը:
ԱՐՏԱՍՏԱՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ՎՃԱՐՈՒՄ ԵՆ ԵՐԵՎԱՆԻ 40 ՓԵՐԱՆԻԿ:

Խմբագրատունը գտնուած է Բոլշայա Վոլոդովայա № 20:

Վերո-Դար-ի հասցեն՝ Тифлис, въ Редакцію «НОРЪ-ДАРЪ»
կամ Tiflis, (Caucase), Rédaction du journal «Nor-Dar»:

ԲՈՎԱՆԵՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Առաջին օրը. — Հատարարներ:
Քրոնիկոն. — Լուրեր:
Հայոց թատրոնի Բազում:
Մամուլի շուկայ:
Թիֆլիսի քաղաքային Գործեր:
Քաղաքական. — Թիֆլիսի: Զինվորական խնդիրներ: Գործեր:
Հեռագրական. — Գործեր: Նկարչական խնդիրներ:
Տեղական տոներ:
Ցայտարարութիւններ:

Թիֆլիս, 15 յունուարի, 1899 թ.

ՀԱՆՏԱՐԱՐՈՒՄ

Հաղաւարտը հայ որբեր մնում են անտէր և անօգնական և նը:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳՐԱՆԻ ԵՎ ՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՅ

(Վերջ)

Պ. Ռուբին Բերբերեանի գիրքը գուցէ չատերը կարդան հետաքրքրութեամբ, բայց, կարծում եմ, որ նա ոչ ոքի չի բաւականացնել: Եւ դրա պատճառը գրեթէ թերութիւններն են:

Նախ և առաջ՝ պաշտօնական առաջնորդ՝ չէ, այլապէս՝ կրթականական յօդուած, ինչպէս ինքը հեղինակն է կարծիք իւր բերելով մասին. դա կտորներ են, որոնց եթէ մշակէր և կապէր՝ գուցէ կարելի լինէր մի յօդուած տալ:

Հեղինակը, արծարծելով Լեոնեցի այս կամ այն իդէան, գաղափարը, բաւականաւոր է մի մի ոտանաւոր առաջ բերելով: Երբեմն նա միմիայն մասնացոյց է անում բանաստեղծութիւններ վրայ, չղինալով ընթերցողին առաջ դրա տեղատեղը: Այդպէս, օրինակ, կրթական տեսլանք է համարում առաջ բերել իւր տեսլանքի մէջ «Պօլտ» ոտանաւորի ընդգրկումը: Երբեմն էլ ոտանաւորից քաղում է մի շատ փոքրիկ կտոր. «Մուսան, բանաստեղծը և հրապարակախօսը» բանաստեղծութիւնից, որ ինչպէս ինքը կրթական է:

*) Տես Վերո-Դար-ի № 6.

Բանց քրիստոնէաբար օգնութեան ձեռք մեկնողները անհաւասար առնաւորի մէջ են մտել. հայ որբերին խնամում են հաւատը փութելու, օտարացնելու պայմանով:

Վերջին ամիսում մասնաւոր և պաշտօնական (հոգեւոր իշխանութեան կողմից ստացուած) լուրերից երևում է, որ միսիոնարները հաւատարմութեան համար գործելու ընդարձակ առաջարկ է բացուել Հայաստանում և Պարսկաստանում:

Այդ կողմից պապական միսիոնարները մըցում են մեծ հոսանքով բողոքական միսիոնարներին հետ:

Պոլսի պատրիարքարանից էջ՝ միաժին հասած տեղեկութիւններից երևում է, որ պապական

է ատում, բաղկացած է մօտ 12 էջից, նա առաջ է բերում միմիայն չորս առիթ...

Կրթական յօդուածներ և կամ նկատողութիւններ որ և է բանաստեղծի մասին այդ ձևով գրելու սկզբունքը ինքն ըստ ինքեան սխալ է: Մեզ համար բաւական չէ, որ պօստի այս կամ այն գաղափարը երևան է եկել նրա ոտանաւորներից որ և է մէկում: Արտայայտած գաղափարը միմիայն այն ժամանակ արժանի է լուրջ ուշադրութեան, երբ որ նա կրկնուել է մի քանի անգամ, մի քանի տեղ, ուղում եմ ասել՝ երբ որ նա մտնել է հեղինակի արեան մէջ, երբ որ նա պատահական չէ, այլ համոզմունքի պատուի:

Գրականական պատմութիւնը մասնացոյց է անում տասնեակ փաստերի վրայ, երբ բանաստեղծը մի տեղ արծարծելով մի հասարակական, գրականական և կամ կենսական հարց, մի ուրիշ տեղ արտայայտում է այնպիսի մի գաղափար, որ լիովին խորատկուած է մի տարի, մի ամիս, գուցէ հէնց մի շաբաթ առաջ արծարծած հարցը:

Յիշենք, օրինակի համար, Լեոնեցու վրէն, նեկրասովին...

Այդ բանաստեղծներն ունին մի շարք գաղափարներ, որոնք կարծիք թելի նըման անցնում են զբանց համարեա թէ բոլոր գրուածքների միջով, որոնք կենսա-

պրօպագանդան մեծապէս շահուել է ուղում հայերի նեկ վիճակից և հաղաւարտ հայեր պիտի ուրանան իրենց նախահայրերի պաշտած սուրբ հաւատը և հաւատաւորութիւնը ընկնեն օտար դաւանութեան հումի ցուցակը, եթէ օգնութիւն չլինի:

Այս մի քանի տարուայ աշխատութեան և եռանդի հետեանքը ուրեմն այս է:

Եթէ մենք արհամարհում ենք վաշխաւորին, որ նա մարդու ներթաւան հեղութիւնից օգտուելով՝ նրա գրպանը հարստահարում է անօրինաբար, հապա ուրեմն որքան արհամարհելի են այն մարդորս արարածները, որ մարդկանց տնտեսական քաղաքական նեկ վիճակից օգտուելով բռնաբարում են մարդու մէջ մարդը՝ նրա կամքը, նրա գաղափարը, նա կրօնական, սրբազան գաղափարներն ու համոզումները և այդ ամենը անում են փողով...

Հայ քրիստոնեան պէտք է և պարտաւոր է օգնել հայ քրիստոնիային նրա նեկ օրերում:

Մենք մեր հոգեւորականներից այժմ միայն փող և փող ենք լսում. փողի կարիքը մեծ է:

Արդեօք հոգեւորականներն իրենք չպէտք է և պարտաւոր չեն այդ կողմից օրինակ հանդիսանալու:

Միթէ չէին կարող փող և՛ լաւ և՛ մեծ և՛ չաղ եկամուտներ ունեցող հոգեւորականները իրենց ունեցածից մասն հանել խեղճների համար, միթէ չէին կարող մեր կուսակցուն և մեծ եկա-

քի փորձերի մէջ ձուլուած, մշակուած՝ զբանց համոզմունքների արգասիքն են: Բայց այդ բանաստեղծները յիշատակել են և այնպիսի մտքեր, իդէաներ, որոնք, պատահական լինելով, հէնց նոյն իսկ իրենք մի քանի անգամ ջրել են, կրկնել և նորից ջրել:

Եւ դա հասկանալի է:

Բանաստեղծն իւր ժամանակի, իւր հասարակութեան, իւր շրջանի որդին լինելով, բնական է, շատ իշխանութիւններում է նրանց ազդեցութեանը: Ուստի և շատ անգամ նա անուշ է այն, ինչ որ իրենք չէ, իւր սեպհականը, իւր անձնաւորութեան, իւր հոգու, իւր ներքին աշխարհի թելադրածը:

Եւ այդ իդէաների շինութիւնը, անհատականութիւնը, ինքնուրույնութիւնը գուրկ լինելը շատ աշխարհաշէր է ծաղկում. չկայ այդտեղ խորը սրտագին զգացմունք, այնպիսի զգացմունք, որ ամենայն անկեղծութեամբ բղիւսում է լցուած հոգու «կարկաշատ» արդիւններից: Բաժակը լցուել է, էլ տեղ չկայ, և հիւթը ակտում է առաջ կաթիլ կաթիլ, իսկ յետոյ առաւելներով թափուել բաժակից...

Անա թէ ինչպէս է բացատրում այդ պրոցեսը ոռոս վարդապետի պօստներից մէկը՝ տառապանքների ու թշուառների եղբայր հարստներ:

մուտ ունեցող հոգեւորականները չափաւոր ապրել, աւելորդ ծախքերից հրաժարուել և այդպիսով խնայած գումարները եկեղեցին և հաւատը պահպանելու վրայ գործ դնել:

Կարծում ենք, որ կարող են նրանք այդ անել եթէ ծառային—Քրիստոսի և ոչ մամուլայի:

ԳՐՈՆԻԿԱՆ

Կովկասի կառավարչապետ իշխան Գ. Ս. Գալիցինը 100 ռ. է նուիրել Խարկովի համալսարանի կովկասցի չքաւոր ուսանողների օգտին:

Հինգշաբթի, յունուարի 14-ին, Տ. Տ. Մկրտիչ Ա. Կաթողիկոսի անունակոչութեան տօնը Թիֆլիսում կատարուեց Ս. Էջմիածնում ընդունուած կարգով: Վեհափառ Հայրապետը Վանքի աւագ եկեղեցում մի կարճ քարոզ խօսեց: Եկեղեցական տվորական հանդէսը վերջանալուց յետոյ նորին Օծովիւնը շնորհաբարութիւններ ընդունեց. այցելեցին Թիֆլիսի քաղաքագլուխ պ. Գ. Նախագիւտը, Թիֆլիսի կոմենդանտ գեներալ Ռէյտերը, Ոստիկանապետ պարոն Մաստիցկին, հոգեւորական դասը, ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձական և ուսուցչական խմբերը և այլն: Այդ օրը Մետեխի բանտի բանտարկեալներին ճաշ տրուեց Վեհ. Հայրապետի հաշուին, որն այդ բանի համար 100 ռ. էր նուիրել անցեալներն այդ բանտի հայոց եկեղեցու մէջ գտնուող Ս. Զուշանիկի (Վարդան Մամիկոնեանի դստեր) դամբարանին այցելած ժամանակ:

Բուխարայի Էմիրը 4,000 ռ. է նուիրել Պետերբուրգի կանանց բժշկական կուրսերի օգտին:

И не внастанъ весною гремучій ручей
Со скалы не свергнется къ долину,
Если солнце потоками жгучихъ лучей
Растопило снега на вершинахъ...

Ես, ի հարկէ, մտադրութիւն էլ չունիմ պնդելու, թէ Լեոնեցին այդպիսի գաղափարներ չունի, խորը գգացում, անկեղծ իդէաներ, համոզմունքի իդէաներ: Ես միմիայն մասնացոյց եմ անում այն փաստի վրայ, որ պ. Ռուբին Բերբերեանի գրքովում ընթերցողն այդ չի տեսնում:

Կրթական պատշաճաւոր ջանք չի գործադրել, պատշաճաւոր ուշադրութիւն չի դարձնել իւր աշխատանքի վրայ: Նա, օրինակ, կամենալով մեր 80-ական թուականների ամեն մի աշքի ընկնող՝ բանաստեղծներն նուիրել մի մի «կրթական անալիզ», ձեռքի տակ է ունենալու «ներանց այն բանաստեղծութիւնները, որոնք առանձին գրքովներում են դուրս եկած»: Իսկ այդ գրքովները, նըկատենք, լոյս են տեսել, 90-ական թուականների սկզբում:

Միթէ պարոնը կարծում է, որ Յ. Յովհաննիսեան, Ա. Ծատուրեան, Յ. Թումանեան, և այլն, որոնք մինչև օրերս գրում են, գրականական առաջնորդ դուրս եկած օրից մինչև այժմ իսկի չեն կատարելագործուել. միթէ նրանք այդ 7-8 տարուայ ընթացքում իսկի չեն աշխատում:

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիսում կազմուող նախարարականական ընկերութեան կանոնադրութիւնն արդէն ուղարկուել է Պետերբուրգ և սպասում է, որ չուտով հաստատուի: Արդէն նախարարական հոգեւոր մի շատ յաջող կտոր (դեմոստրին) գնուած է և մտադրութիւն կայ մասնակցելու Քրի-Հէյրաթի աճուրդին, որի համար նիստ է նշանակուած կիւրակէ օրը, յունուարի 17-ին, ժամը 11-ին քաղաքային խորհրդի դահլիճում:

Ներկայումս Բագումն է անգլիական մի միսիոնար, դոկտոր Բեդեկեր: Այդ միսիոնարը, «Կասպի»-ի անիով, այս օրերս այցելել է Բագուի բանտը և բանտարկեալներին աւետարաններ է բաժանել զանազան լեզուներով: Բեդեկերը 67 տարեկան մի ծերունի է. դեռ ևս երկտասնարկական հասակից նա ուշադրութիւն է դարձրել բանտարկեալների վրայ և իրեն նուիրել է դրանց վիճակը թելադրելու: Նա երկու անգամ եղել է Սախալինում, յաճախ այցելել է Սիբիրի բանտերը և Ռուսիայի ուրիշ շատ բանտարկութեան տեղեր նահանգներում և գաւառներում: Գրա համար նա իրաւունք ունի ստացած ոռուաց կառավարութիւնից: Ռուսերէն նա չգիտէ և խօսում է թարգմանի միջոցով: Թիֆլիսում, ինչպէս և մայրաքաղաքներում ու ուրիշ բերկական ընկերութեան հրատարակութիւնները պահեստներ կան, որտեղից նա ստանում է յայտնի լեզուներով հրատարակուած աւետարաններ:

Թիֆլիս հատարուած Կովկասի նահանգապետները և զինուորական մասերի հրամանատարները յունուարի 14 ին նիստ ունեցան զինեղալէյտնանտ Զեյդեանի նախագահութեամբ:

Տիֆլիս Սաթիկի 2մէկեանի 35 ամեայ դերասանական գործունէութեան աօնը՝ որ կատարուեց երէկ, հինգշաբթի, յու-

Դա ծանր մեղադրանք է, որ դնում է կրթիկոսը մեր բանաստեղծների վրայ, որին դրանք, կարծում եմ, այդ ձևով ու այդ չափով չեն արժանացել:—Այդ բանաստեղծներից ամեն մէկը վերջին 7—8 տարուայ ընթացքում առաջ է բերել և՛ նոր մոտիւններ, և նոր գաղափարներ...

Վերջենք հէնց օրինակ, Ա. Ծատուրեանին:—Լեւել ենք, որ պ. Բերբերեանը «Իւր «կրթականական անալիզ»-ների երկրորդ գիրքը նրան է նուիրում: Եւ եթէ, բաղդի բերմամբ, Ա. Ծատուրեանի բանաստեղծութիւնների երկրորդ գիրքը լոյս տեսնէր մի քանի ամսով առաջ, անշուշտ, այն ժամանակ նրա գրքովում մենք կունենայինք Ծատուրեանի գրական նախաձեռնութիւնի միմիայն մի երեսը:

Ա. Ծատուրեանը վերջին 6—7 տարիների ընթացքում (1892—1898 թ.) տուել է մօտ 80 ինքնուրույն ոտանաւոր, և գուցէ այդքան էլ թարգմանական: Այդ բանաստեղծութիւնների մէջ կան և նոր մոտիւններ, նոր մտքեր, նոր իդէաներ. բանաստեղծի առաջին տարիների ուղղութիւնը այստեղ մասամբ փոփոխութիւնների էլ է ենթարկուել:

Ընթերցողը պ. Բերբերեանի գրքովի հէնց առաջին երեսից նկատում է, որ հեղինակն այնքան էլ մօտ կանխած չէ հայ բանաստեղծութեանը, այնքան էլ մօտ ծանօթ չէ նրա նորագոյն հոսանքը:

Նուարի 14 ին, մեծ բաղնիքին էր լը-
րել վրաց աղուականների բանկի թա-
րոնը: Թատերասերները իրենց աշխա-
տանքը չէին խնայել ներկայացումը և
յորեկար տիկնոջ ասնի հանդէսը ամեն
կերպ յաջող լինելուն համար. թատրոնի
դահլիճը չքեղ զարդարուած էր ծաղիկ-
ներով որոնց միջին երևում էր «35»
թուահամարը՝ ի նշան գործունէութեան
ժամանակի որոշման: Ներկայացումից յե-
տոյ կատարուեց յորեկարի հանդէսը:
Կարգացուեցին ուղեբաններ ի միջի այլոց
և Բագուի հայոց դրամատիկական խմբի,
Թիֆլիսի հայոց և Վրաց թատրոնի կող-
մից: Տիկնին Սաթիկիկը ստացաւ բոլի-
ւանդէ և ոսկէ ընծաներ, ներքին փո-
խառութեան արժէքաւոր տոմսեր:

Մանրամասնութիւնը կը հրատարակենք,
ինչպէս վերն ասացինք, ներկայացումն
և յորեկարի հանդէսը ամեն կերպ յա-
ջող էր:

Երկրագործութեան և պետական կա-
լուածներէ մինիստրութիւնն սկսել է
տեղեկութիւններ հաւաքել Բագուի և
Արդիւնի շրջաններում գտնուած այն
աղատ հողերի մասին, ուր պէտք է ուս-
գաղութներ հաստատուին Ռուսիայի ներ-
քին նահանգներէ գաղթեցրած գիւղա-
ցիներէ համար:

Կանանց գիւղատնտեսական կը թու-
թեան խնդիրներն ըստ ամենայնի մա-
կելու համար, երկրագործութեան մի-
նիստը այս տարուայ սկզբին մի առան-
ձին խորհուրդ է գումարելու, երկրա-
գործութեան մինիստրութեան մի պաշ-
տօնէայի նախագահութեամբ և լուսաւո-
րութեան մինիստրութեան, սրբ. սինդիկ
և Կայսրուհի Սարայի անուան հաստա-
տութիւնների ներկայացուցիչներէ մաս-
նակցութեամբ:

Մոսկուայի համալսարանի ուսանողնե-
րէ թիւը, տեղական թերթերէ ասելով,
4,407 է: Ուսանողներն ըստ մասնաճիւ-
ղերի բաժանուած են հիստորիկ կերպով,
պատմական-լեզուաբանական մասնաճիւ-
ղում կայ 223, ֆիզիկո-մատեմատիկա-
կան մասնաճիւղի մատեմատիկական
բաժնում 462, բնագիտական բաժնում—
705, իրաւաբանական մասնաճիւղում—
1,733 և բժշկական մասնաճիւղում—
1,284 հոգի:

Կախէթի երկաթուղու ապագայ ճիւղը
(Թիֆլիսից, Թիւալի վրայով, մինչև Ան-
մետ) ունենալու է ընդամենը 221 վերստ:
Երկաթուղու այդ ճիւղի շինութիւնը,
առանց շարժական մասի, կընստի 13
միլիոն ռուբլի:

Ներքին: Այդպէս — նա մեծ դարձանով
յայտնում է, թէ «հաւա 7—8 տարե է,
որ չենք կարող մի այլ նոր բանաստեղծի
վրայ մասնակի անել»:

Այդ թիւրիմացութիւնը ծագել է, ան-
շուշտ, այն հանգամանքից, որ կրիտիկո-
սը աչքի առաջ է ունեցել մեր պոէտնե-
րի միմիայն առանձին գրքոյններով լոյս
ստեան գրուածքները: Մինչդեռ այդ
վերջին 7—8 տարուայ ընթացքում մեր
գրականութեան մէջ երևացել են և դեռ
շարունակ գրում են մի քանի բանաս-
տեղծներ: Զանթ, Լ. Մանուէլեան, Դ.
Դիմիտրիան, Ա. Իսահակեան, Խաչի,
դրանք վերջին տարիներս յաճախակի ե-
րևում են մեր պարբերական մամուլում:
Իսկ զբաղեցրել վերջինը, Ա. Իսահակեանն,
իւր ոտանավորները լոյս է ընծայել և
առանձին գրքոյնով...») Ապագայ է խոս-
տովանել, որ այդ բանաստեղծներէ
գրեթէ ամեն մէկն ունի իւր որոշ ֆի-
զիոնոմիան:

Ընթերցողը կընկատի նոյնպէս, որ
կրիտիկոսը բոլորովին անուշադիր է թո-
ղի և գրականութեան պատմութիւն-

Չարարի խոշոր գործարանատէրերը
խնդրամատոյց են եղել, որ Բաքուցան
և միջնակարգ ուսումնարաններում շարա-
րի արդիւնաբերութեան առարկայի վե-
րաբերեալ ամբիօններ հիմնուեն, որի
ծախքերը խոստանում են հոգալ իրենց
միջոցներէից:

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆ ԲԱԳՈՒՄ

«Թագի համար»

Երկրորդ անգամ ներկայացուեց ամ-
սոյս 8-ին «Թագի համար»-ը և այս ան-
գամ էլ հառարակութիւնը ցոյց տուեց
նոյն խաղաղաւորութիւնն ու եռանդը: Ա-
ռաջին ներկայացման տղաւորութիւնից
յետոյ երկրորդ ներկայացման աւելի
սառն կերպով քննելով թատերախաղը,
տեսնում ենք տեղ-տեղ անկապ միջոց-
ներ. ինչպէս, երկրորդ գործողութեան
մէջ, Միքայէլը տախտակի դաւադրութեան
դաշինքը չընդունած, տակաւին տեղի
չունեցած մի որ և է իրողութիւն, Մի-
կիցան, գնչուհի աղջիկը իւր աղա-
տարար Կոստանդինին այդ դաւադրու-
թիւնը նկարագրում է իւր կատարումը
գործ է ալ յայտնութիւնն է, որ ամ-
բողջ դրամի հոգին է: Բայց ինչպէս, և
ինչ գործութեամբ Միկիցան կարողանում
է դուշակել և թելադրել այդպիսի մի
դաւադրութեան գոյութիւնը: Այդ կէտը
մուծն է մուծ: Ընդհանրապէս պատմա-
կան պիւնտերի մէջ միշտ լինում են այդ-
պիսի լուրջայն իմացուած կէտեր: Դե-
րակատարները խաղում էին աւելի գի-
տականօրէն: Գ. Երեկուն նոյն յաղթական
և խիզախ հերոսն է. պ. Գեորգիան ա-
ւելի յաջող կերպով վեր հանեց իւր
խղճի խաղի մարտունակները: Գ. Վը-
րոյը լրտեսի դերը շատ աւելի շօշափելի
կերպով վեր էր հանում. սիկ. Սիւրանոյշ,
Միկիցայի քնքուշ խաղում, նոյն բոհ
միացին էր մարմնով և հոգով կապուած
իւր տիրոջ հետ. նա էր ամբողջ դրամի
ներշնչողը. նրա անխոս ակնարկը, նրա
լուրջ-զարթուածները, ազդեցական դիմացը
և ամենից յետոյ իւր արեան ձայնը. որ
վերջին պահուն լսելի է լինում, այդ ա-
մենը տալիս է տաղանդաւոր դերասա-
նուհուն դերին՝ իսկական դրօշմը անձ-
նուրը գնչուհու: Օր. Վարդիթը՝ չոր-
բորդ գործողութեան մէջ, Կոստանդինի
հետ բանակուելու շատ աւելի բնական,
զօրեղ էր, քան տուժին ներկայացման
ժամանակ: Հիմա ընդունել էր այն կա-
տարի բարկութիւնը, որ իւր երազներ

նրա առ հասարակ... Նրա «Կրիտիկական
անալիզ»-ում ոչ մի խօսք չի ասուած
թէ մեր և թէ օտար քերթողներէ շը-
րանց մասին, որոնց ազդեցութեան ներ-
քոյ զարգացել է Լեռնիցի «մտքի, իդէա-
լի պոէզիան»։— Եւ կարծում եմ, որ
մասնաւոր անկող պոէտի բանաստեղ-
ծութեան այդ յատկութիւնների վրայ,
Կրիտիկոսը պէտք է անպատճառ յիշէր
Ռ. Գառնիանիին, Ռաֆֆիին, Նեկրասո-
վին և, վերջապէս, XIX դարու վերջին
կիսի մի շարք «մտածողներ», որոնց Լե-
ռնիցը շատ բանում ուղղակի հետեւել է:
Նեկրասովից նա սովորել է սիրել իւր
ազգը, սիրել այդ ազգի հասարակ զա-
ւակը: Ռ. Գառնիանից սովորել է ազգու
և ռեւոլյուց խօսքերով դիմել
դէպ այդ տառապեալ ազգը, սթափե-
ցնելով նրան անարժան քնից. Ռաֆ-
ֆին քարոզել է նրան, թէ ազգի բարեբա-
րութիւնը նրա հասարակական-տն-
տեսական պայմանների մէջն է. կըր-
քնիօնուեն այդ պայմանները, կը թե-
թեանայ և ազգի դրոշմը: Իսկ XIX
դարու վերջին կիսի մտածողները
գիտութեան խօսքի հետ են ծանօթա-
ցրել մեր բանաստեղծներին:

Գ. Ռ. Բերեբեանի գրքոյնում կայ,
սակայն, և մի պակասութիւն գիտու-
թեան տեսակէտից: Խօսելով Լեռնիցի
«Միայն մի գիշեր» ոտանավորի մասին,
որտեղ «պոէտ-փիլիսոփան» մեղ տալիս
է,—ասում է քննադատը,—«Իմպրիսի
յայտնի տ (թ) էօրիան ու մարդկային
զարգացումը և յառաջացումը, էօլոյցիան»,
կրիտիկոսը պարզ կերպով չի բացատրում,
թէ ինչպէս է կատարուել այդ էօլոյ-
ցիան: Եւ նրա պնդումը, թէ «մարդը
առաջացել է «էօլոյցից», ալիսնըն՝
ամենատարրական կազմուածքից—պրո-
տոպլազմից»,—անորոշ է ու թերի:

Գիտութեան վերջին խօսքով—մարդու,
ինչպէս և ամեն մի կենդանու օրգանիզ-
մը բաղկացած է անթիւ անհամար փոք-
րիկ «էօլոյցից» (клетка) Այդ «էօլոյց-
ից» զարգացել են սկզբնական մէկ «էօ-
լոյց», որը մանրանալով տուել է երկու
իւր տեսակի «էօլոյց»։ Վերջիններն ի-
րենց կարգով մանրուել են նոյնանման և
տուել են նոր «էօլոյց»։ Նման առաջին-
ներին. — և այդպէս շարունակ մանրանա-
լով ու միանալով իրար հետ՝ այդ «էօլոյ-
ցիան» առաջացրել են մի ամբողջ կազ-
մուածք:

Այդ «էօլոյցից» ամեն մէկն ունի իւր
սեպական մարմնը (тело), որն և
այլապէս ասում է պրոտոպլազմա, և
ծուծը (ядро): Պրոտոպլազման, ինչ-
պէս և ծուծը—չեն կարող ինքնու-
րոյնաբար կազմուածք առաջացնել:

Խոստովանում է յառաջ է բերում իւր՝
Քիւզնիգիօնի դոստը երախների մէջ:
Այո, դուք է որ էլ ամեն ինչ կորած է.
Միքայէլը մեռած, թագը կորած, Կոս-
տանդինն անարգում է, խալաթաւում է
նրան, և սլաքի նման արձակուած խօս-
քերը ծածկուած են այդ հպարտ կնոջ,
փառասէր յոյնի խաղաղ սիրտը: Վէս
եղանակով բաղիլով դէմ է դնում և ա-
րիւնոտ ակնարկներով, ասածներով բզ-
տել կամեցող հայրենասէրի հոգին ու-
զում է յաղթահարել. բայց ի դուր. և
իւր անողորմութեան մէջ ինքնին կատա-
ղում է բոբբոբում: Այդ տեսարանը, որ
դրամի գեղեցիկ մասերից մէկն է, չնորհալի
գերատնտէրին շատ ազդու կերպով պատ-
կերեց:

«Թագի համար»-ը թատերական այս
սեղանի գլխաւոր յաջողութիւններից մին
է, բայց յանձնաժողովին դուռնացնում
ենք, որ շատ դիւրաւ տեղի չտայ էֆէ-
տաւոր պիւնտերի ներկայացման փափա-
գին, եթէ ուզում է աշխատել հասարա-
կութեան օգտի համար:

Բագու, 9 յունուարի:

Նշաբան-վագներէ կոստրոլոր

Այս դաւաճախալը առաջին անգամ
լինելով՝ պ. Արարսեան, նոյն ինքը թարգ-
մանիչը, բեմ հանեց, իւր նպատին:
«Չարի մօրաքոյր»-ի ստեղծիչն աչքի
առաջ ունէինք, երբ դիտում էինք տա-
ղանդաւոր դերասանի յաջողութիւնը: Այս
դաւաճախալը ռուսաց բեմի վրայ այս
տարի մասնաւոր, քանիքսն անգամներ
ներկայացուեց: Այդ ապացոյց է, թէ այս
սիրուն պիւնտը, որ ֆրանսիական դուրթ
յատկանիւով օժտուած է, պիտի ունենար
այն յաջողութիւնը մեր մէջ ևս, ինչպէս
ռուս հասարակութեան մէջ: Իսկապէս
տեսնել և կոչու ու համեղ ծիծաղ շար-
ձակ կարելի չէ: Երկու խօսքով կարե-
լի է պատմել բոլանդակութիւնը: Ժող-
հոգեբան (Արարսեան) Ալֆրեդ Դոս-
ֆուայի (Գեորգեան) կնիք անուան
ներքի փոխում է իւր կնոջ Լիւսիէին
(տ. Սիւրանոյշ) Ռոզինայի հետ (տ. Մե-
լեան): Ալֆրեդի իմանում է այդ և օ-
գուտ է քաղում դէպքից, սպառնալով Ժո-
րին, որպէս զի նրա կնոջ հետ և ապա
Ռոզինայի հետ սիրաբանի: Ահա գլխա-
ւոր գծերով դաւաճախալը, որ շատ
զուարճակ միջադէպերի է մուծ ժող-
ժին, մինչև որ վերջն ամեն ինչ երեսն է
գալիս: Գիշի մէջ կայ դրանաչ և աներ,
որոնք Փրանսիական այս կարգի պիւնտե-
րի մէջ անհրաժեշտ տարրերն են պ. պ.
Արարսեան և Գեորգեան տեսանքին ին
գլխաւոր դերերը. Առաջինը զգեցած կեղծ

«Միայն մի գիշեր» ոտանավորի մասին,
որտեղ «պոէտ-փիլիսոփան» մեղ տալիս
է,—ասում է քննադատը,—«Իմպրիսի
յայտնի տ (թ) էօրիան ու մարդկային
զարգացումը և յառաջացումը, էօլոյցիան»,
կրիտիկոսը պարզ կերպով չի բացատրում,
թէ ինչպէս է կատարուել այդ էօլոյ-
ցիան: Եւ նրա պնդումը, թէ «մարդը
առաջացել է «էօլոյցից», ալիսնըն՝
ամենատարրական կազմուածքից—պրո-
տոպլազմից»,—անորոշ է ու թերի:

Գիտութեան վերջին խօսքով—մարդու,
ինչպէս և ամեն մի կենդանու օրգանիզ-
մը բաղկացած է անթիւ անհամար փոք-
րիկ «էօլոյցից» (клетка) Այդ «էօլոյց-
ից» զարգացել են սկզբնական մէկ «էօ-
լոյց», որը մանրանալով տուել է երկու
իւր տեսակի «էօլոյց»։ Վերջիններն ի-
րենց կարգով մանրուել են նոյնանման և
տուել են նոր «էօլոյց»։ Նման առաջին-
ներին. — և այդպէս շարունակ մանրանա-
լով ու միանալով իրար հետ՝ այդ «էօլոյ-
ցիան» առաջացրել են մի ամբողջ կազ-
մուածք:

Այդ «էօլոյցից» ամեն մէկն ունի իւր
սեպական մարմնը (тело), որն և
այլապէս ասում է պրոտոպլազմա, և
ծուծը (ядро): Պրոտոպլազման, ինչ-
պէս և ծուծը—չեն կարող ինքնու-
րոյնաբար կազմուածք առաջացնել:

Այս դաւաճախալը առաջին անգամ
լինելով՝ պ. Արարսեան, նոյն ինքը թարգ-
մանիչը, բեմ հանեց, իւր նպատին:
«Չարի մօրաքոյր»-ի ստեղծիչն աչքի
առաջ ունէինք, երբ դիտում էինք տա-
ղանդաւոր դերասանի յաջողութիւնը: Այս
դաւաճախալը ռուսաց բեմի վրայ այս
տարի մասնաւոր, քանիքսն անգամներ
ներկայացուեց: Այդ ապացոյց է, թէ այս
սիրուն պիւնտը, որ ֆրանսիական դուրթ
յատկանիւով օժտուած է, պիտի ունենար
այն յաջողութիւնը մեր մէջ ևս, ինչպէս
ռուս հասարակութեան մէջ: Իսկապէս
տեսնել և կոչու ու համեղ ծիծաղ շար-
ձակ կարելի չէ: Երկու խօսքով կարե-
լի է պատմել բոլանդակութիւնը: Ժող-
հոգեբան (Արարսեան) Ալֆրեդ Դոս-
ֆուայի (Գեորգեան) կնիք անուան
ներքի փոխում է իւր կնոջ Լիւսիէին
(տ. Սիւրանոյշ) Ռոզինայի հետ (տ. Մե-
լեան): Ալֆրեդի իմանում է այդ և օ-
գուտ է քաղում դէպքից, սպառնալով Ժո-
րին, որպէս զի նրա կնոջ հետ և ապա
Ռոզինայի հետ սիրաբանի: Ահա գլխա-
ւոր գծերով դաւաճախալը, որ շատ
զուարճակ միջադէպերի է մուծ ժող-
ժին, մինչև որ վերջն ամեն ինչ երեսն է
գալիս: Գիշի մէջ կայ դրանաչ և աներ,
որոնք Փրանսիական այս կարգի պիւնտե-
րի մէջ անհրաժեշտ տարրերն են պ. պ.
Արարսեան և Գեորգեան տեսանքին ին
գլխաւոր դերերը. Առաջինը զգեցած կեղծ

կանտրոլորի սիրային դիմակը, իւր կո-
միքական միմիկայով և շարժումներով,
աչքերի և դիմազմի մշտաշարժ խաղե-
րով ճշտապէս պատկերացրեց յուսախար
սիրահարի գէմբը. իսկ պ. Գեորգեան՝
Ալֆրեդի դերը կենդանացրեց իւր մշտա-
կայ յաջող սիրահարի շահաւատութեամբ:
Իրեն իւր կնասէր և կնահաճոյ՝ կը պա-
հանջուէր իրենցից աւելի չքեղ արդու-
գարը, ջնջումէն աւելի սիրուն ձեւեր,
ինչպէս հարկ է Փրանսական միջավայրին,
սակայն արտաքինը դեղձիկով նա յաջող
կերպով գուրս բերեց իւր դերի գլխաւոր
կէտերը, մանաւանդ ժողովի պիւնտե-
րացած շարունակ սպառնալիքով: Մոն-
պիւնի, Ժորժի աներով դերը կատարում
էր պ. Աւետեան, որ միամիտ հօր իսկա-
կան պատկերն արտաբերեց: Լիւսիէին
դերում սիկ. Սիւրանոյշը յիշեցնում էր
տանհինգ ասորի տուշ իւր ամպուան
էնծանի դերերում, երբ Աստղիկը, իւր
անդամները, դրամատիկ մասերն էր ներ-
կայացնում: Այն ժամանակից իվեր ինչ
յառաջադիմութիւն է արել սաղաւ-
ղաւոր դերասանուհին և ինչ հաճոյքով
նա արդեօք յետագարձ ակնարկ է նե-
տում իւր գնացած ասպարէզին վրայ:
Քնքոյշ, միամիտ կնոջ սպասուրթիւնն
էր թողում տիկինը իւր ներկայ դերում.
սակայն մենք սիրում ենք նրան միշտ տես-
նել դրամատիկ գրանդ-դամի դերերում:
Օր. Վարդուհին չափազանցում էր զգրանչի
դերը, որ պահանջում է աւելի լընութիւն
քան թեթիկութիւն: Գ. Վրոյը՝ Չարե-
նոյի և սիկ. Փառանձմը՝ սիկ. Չարե-
նոյի դերերում գոհացուցել էին: Տիկ.
Միկիցանից՝ Ռոզինայի դերում պահանջ-
ում էր մի քիչ աւելի քնքուշութիւն:

Այդ երեկոյան գլխաւոր հաճոյքն էր
Սարգսեան-Արիւշատեանի՝ «Թրեթաճիկ
քէֆը», որ իսկապէս բերին համեղ մի
հրաշալի պատու. էր պ. Արարսեանի
նպատի սեղանի վրայ՝ նրա տիպիքական
խաղն այդ վոգելիւմ սրանչիլի է պար-
զապէս: Տեսնողը չի կարող մոռնալ
նրան՝ Սարգսի դերում ուր անմասն ճը-
տութեամբ տեղական բարբերի մի գե-
ղեցիկ նմուշ վեր հանեց: Նրան ոչ նուազ
նպատեցին իւր ընկերները, Գ. պ. Սա-
փանեան Յարութիւնեան և Միկից-Յու-
սէֆեան: Այդ վոգելիլին համեմուն էին պ.
Արարսեանի ինքնատիպ կուպլետները,
որոնք պարագային յարմար և Բագուի
կեանքին ակնարկութիւններով լի էին:

Գ. Արարսեանն ընդունեց իրեն յար-
գուցելի կողմից դրամական նուէրներ:

Զ. Նազար

Բագու, 10 յունուարի:

Կենդանու օրգանիզմն, ինչպէս արդէն
բացատրուեց, առաջանում է «էօլոյցից»,
իսկ պրոտոպլազմը և ծուծը այդ «էօլոյ-
ցից» ամեն մէկի անհրաժեշտ մասնե-
րն են միմիայն:

Մինչդեռ կրիտիկոսը չփութում է «էօլոյ»,
պրոտոպլազմա և պլազմա հասկացողու-
թիւնները:

Վերջացնելով խօսքս Լեռնիցին նուի-
րած «կրիտիկական անալիզի» թերու-
թիւններէ մասին, աւելորդ չիմ համա-
րում դարձնել հեղինակի ուղադրութիւնն
և հետեւալ հանգամանքի վրայ: Ինչ չա-
փաղանց զարմացում է, որ հեղինակը չ-
տառի փոխաբան անդադար տ է գործա-
ծում, Բ. փոխաբան—պ և Գ. փոխա-
բան—Գ. նա, օրինակ, ասում է՝ տնե-
տնեցիա, իտէական, պերիօտներ, չէ-
տնօվը, չապլուս, Պրոլիստ:

Պէտք է նոյնպէս մի փոքր խնամքով
վերաբերուել և դէպի ուղղադրութիւնը.
եթէ նա մի տեղ գրում է «կերբեք»,
ուրեմն—կ տառից յետոյ, եթէ դրան
յաջորդում է բաղաձայնը, Բ. պէտք է
միշտ պահպանի, որպէս զի չխանգարուի
ուղղադրութեան միատեսակութիւնը. իսկ
նա մինչդեռ երեսում անգամ գրում է՝
«կերբեք» «կ'չատացնէ»:

Սակայն ինչքան էլ թերի լինի մեր
նոր քննադատի «կրիտիկական անալիզ»

ՄԱՍՈՒԼԻ ԾՈՒՐՁԸ

Թրքական գործերի և կարգերի դէմ օ-
տարերկրեայ մամուլի մէջ երևացող խիստ
յարձակութիւններն օսմանեան կառավարու-
թեանը հարկադրել են առանձին մասնա-
ժողով նշանակել յատկապէս օտարերկրեայ
մամուլի համար: Այդ մասնաժողովի մա-
սին հետեւեալ տեղեկութիւններն է հա-
ղորդում «Մ.-Պետ. Վեդ.»-ի Կ. Պոլսի
թղթակիցը.

«Թուրքաց կառավարութիւնն այդ մասնաժո-
ղովի համար բերել է տալիս օտարերկրեայ մաս
150 լրագիր և պարբերական ուրիշ թերթեր:
Շտապողներէ իւրաքանչիւրն ունի իւր լրա-
գրները, որ նա պէտք է նայէ և թուրքերէն
թարգմանէ Թուրքիայի վարչութիւնը վատա-
բանող կամ փառաբանող լուրածներն ու նկա-
տողութիւնները: Թարգմանութիւնները ներ-
կայացնում են մասնաժողովի տեղին, որը
քաղաքականութիւնից այնքան

Երազմունքը ընդգրկում է կենսական բոլոր կողմերը, ընտանեկան յարաբերությունները, պետական կենսական և նյութական միջնակային յարաբերությունները, եւ ամեն բանում խիստ արմատական է. կենդանի համար անապահով կատարելապես հասարակ իրաւունքները է պահանջում, պատահաբար բոլորովին ոչնչացնում է և այլն. Մատանակը կանոնները պահանջում է մի քանի «ոսկորներ» վրայ բանաւորական օրէնսդրութեան ասպարէզում. անպայման արգելում է կանոնները և երկխոսնայն աշխատանքն արդիւնաբերութեան և առեւտրի մէջ, ընդ մին երկխոսնայն համարում են այն ամենը, որոնք 20 տարեկան դեռ չեն լրացել. ընկերակազմակերպութեան միջոցով զոյգ զուգում օրական աշխատանքն ուժ ժամուայ փոխարէն, ծրագրերն առաջարկում է չորս ժամ չարկ կըլինէր շատ թուղթ մտնող մի առ մի թուելու ծրագրի խոստացած բոլոր բարեբերը, եւ կարծում եմ, որ առեւտրը է. յիշածներէ հիման վրայ էլ ծրագրերն անկասկած բաւական համակերպ է ձեռք համար: Ձեռք միայն անհանգստացնում է այդ ծրագրի իրաւորման խնդիրը, դուք երկուց էք կրում, որ այդ բանի համար պահանջում է արեւմտահայ յեղափոխութիւնների հետ կապուած «հարստութիւնների վերաբաժանում»... Ձոր երկուց, ծրագրի հեղինակները խիստ խաղաղաբէր մարդիկ են: Երանք ձեռք պէս չեն կարծում, որ կարելի են գոհացում տալու համար մարդիկ պէտք է ունենային աւելի շատ միջոցներ. աշ, մարդիկ իրենց պահանջները պէտք է ինքններն մինչև մինչմում, և այն ժամանակ նրանց կարելի է խիստ հեշտութեամբ գոհացում տալ: Իսկ մինչմում-պահանջներն ունեն խոստանալիքները, օրօք—պէտք է միայն ամենքը խոստանալով գտնան, և կերպարները ծրագրի խոստացած երկրային դրամները:

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆԱՄԱԿ ՓՐԱՆՍԻՆՅԻՑ

(«Նոր-Գար»-ի թղթակցից)

ՊՐԻՔ, 17 յուն. (ն. տ.).—Երեկ և-րեկոյեան բուլկարում սաստիկ իրարանցում կար, ամեն ոք փողոցները լուսաւորող կապտերներով տակ կանգնած երեկոյեան լրագրներն էի կարդում: Այսօր բոլոր թերթերը խօսում են ֆրանսիական կառավարութեան ձեռնարկած դուշմանութիւնների վրայ, ումանք նոյն իսկ մի պատերազմի կարելիութեան վրայ են խօսում: Երբ մի բարեկամի հո հանդիպում. նա առանց բարեկամական խօսքերից յետոյ ասում է՝ «novs autons peut être la guerre! — «գուցէ պատերազմ ունենանք»:

Եւ իրօք կառավարութիւնը դժուարութիւններ է ձեռք առնում, որոնք ենթադրել են տալիս թէ մի բան կայ, որ բնական չէ:

Նա թերթերը ինչ են հրատարակում այսօր, ֆրանսիայի այլալի դիւտուրական քաղաքների ցամաքային զորքերի մորի-լիցայի մասին:

Մոնտրան. 14 յուն. — «Մոնտրանի շրջանը զօրաբանակը շարժման մէջ (մարտիկացի) գրուեցաւ: Մի քանի նոր օֆիցերներ և աստիճանաւորներ անուանուեցան: Հրամանատար գեներալը երկի զօրահանգէս կատարեց շրջանը բանակի համար, որը պատրաստի համար կազմ և պատրաստ է: Հաւատում են թէ այդ զօրքերը պիտի ուղարկուին դէպի Ալժիր:

Մոնպէլիէ, 16 յուն. — «Չորրորդ զօրաբանակը վաղը առաւօտեան ժամը 7 1/2-ին մեկնելու է Տուլոն գնալու համար: Երկաթուղու կայարանում ամեն բան պատրաստ էր գլխուղեւորների նիւթական պէտքերը փոխադրելու համար: Ժամը 8-ին զօրավարը շրջանը զօրահանգէս կատարելու համար մեկնելու համար դեմքով էին: Այս երեկոյ 11,48 ժամին, մեր քաղաքի կայարանից անցնելու է մի կառավար, որի մէջ լինելու է Պրեպիտանից եկող մի զօրաբանակ:

Նիմ, 14 յուն. — «Երեկոյանից ի վեր երկու վաղը թնդանօթածիկ զօրքեր պատրաստ են մեկնելու: Ոչ որ չգիտէ թէ ուր են մեկնելու»:

Տուլուզ, 14 յուն. — «Շուտով մի զօրաբանակ մեկնելու է դէպի Ալժիր, այնտեղի մեր գաղութի զօրքի թիւը բարձրացնելու համար»:

Պրեպիտան, 14 յուն. — «Չորրորդ բանակի մի մասը երեկ, ուրախ, մեկնելու հրաման ստանալով զօրքերը պատրաստուեցան այս երեկոյ՝ 5,46 ժամի համար: Իրենց գլուխն ունենալով իրենց սեպական միւլիկը, զօրքերը մեկնեցան դիւտուրանոցները. ամբողջ բանակին պէտք եղած ցոյցներն արեց: Ժամը ճիշտ 7-ին, զօրքերը կայարանում կառք նստեցան. նուագածու խումբը մի մարշալ և բանակը մեկնեցաւ: Ամբողջ ու մեծ բազմութեամբ եկել էր մինչև կայարան մի վերջնական օվաքից արեց մեկնող բանակին և կամագ-կամաց ցրուեցաւ տիրուր և աւելի տիրուր նախադրումներով տակ»:

Լիմոժ, 15 յուն. — «Ստում են թէ 12-ին զօրաբանակը հրաման է ստացել պատրաստ գտնելու և ի հարկին մեկնելու: Պրեպիտան քաղաքում գտնուող շրջանը զօրաբանակը նոյնպէս և Անգուլէմի զօրաբանակը, դիւտուր և պատրաստուած են պատերազմի: Նոր հրամանների են սպասում: Այդ երկու զօրաբանակները վերին աստիճան զգացուցան, երբ այդ հրամանը ստացան: Այդ զօրաբանակները պիտի պաշտպանեն Ֆրանսիայի ծովափերը և գաղութները»:

Միւս կողմից Տուլոնի. թերթերը հետեւալ տեղեկութիւններն են տալիս:

Յուն. 14. — «Շամբրոյ նաւը հաւակաւորաբար դիւտուրուելու է Կորսիկա, Ալժիր և Թունիս զօրք և ազգամթերք փոխադրելու համար»:

Ծովային մինիստրն անմիջապէս լուր է տուել իւր ընկեր՝ դիւտուրական մի-նստրին, թէ այդ երեք տեղերը գնալիք բոլոր բաները պէտք է որ տեղ հասնին մինչև յուն. 20-ը:

Երեկոյանից ի վեր շատ ռազմամթերք են հասել, որոնք շուտով գտնուելու են:

Շամբրոյ նաւը պատրաստ չլինելով նրա տեղ մեկնելու է, Կատար նաւը:

Կատար նաւին հրաման է տրուել պատրաստուելու, մէջը 600 լիտրոս, ռազմամթերք և 60 ձի ստանալու: Վաղը, ասում են, զօրքերը գալու են:

Միւս կողմից մեծ եռանդով պատրաստում են Շամբրոյ նաւը:

Կատար նաւի վրայ եղող զօրքերը, ասում են թէ, գնալու են դէպի Բլանկո-Ֆալչիօ, որ արդէն պէտք եղած հրամանները ստացել է և պատրաստում է զօրքերն ընդունելու:

Իւր միտան կատարելուց յետոյ Կատար նաւը վերադառնալու է Տուլոն մի երկրորդ ճամբորդութիւն անելու և Բիզերոյ գնալու:

Շամբրոյ նաւում լինելու են մօտ 800 պատերազմի զօրքեր, ռազմաթիւ պաշարման նիւթեր, որոց մի մասը Ալժիրի համար իսկ ամենաշատը Բիզերոյ համար է լինելու:

Պատրաստում են նաև Ասու և Ամի-րալ-Շարնէ պատերազմական նաւերը: Այս նաւերը ռազմամթերք և պաշար տանելու համար են:

Ամի-րալ-Շարնէ և Կատար պատրաստ են այս առաւօտ. զրանց մեկնումը, յամենայն դէպս, այս կէսօրից յետոյ լինելու է: Դրանք ուժ ժամից հասնելու են իրենց տեղը»:

Նա գրեթէ բոլոր թերթերի այսօրուայ հրատարակածը, տեսնեք թէ հետեւանք ինչ կըլինի:

Ռ. Չահ-Մելիքեան.

ԳԱՂԱԳԱԿԱՆ

Թի-Բի-Բի. — Գլխուստ տեղեկութիւններ են ստացուած, թէ զօրութիւնն Եմենում լուսացել է, մանաւանդ այն բանից յետոյ, երբ թերթական զօրքերը չարգելի և գերի բռնեցին ապստամբների պարագլուխ չէլիս Իբն-Ֆեդուանին: Այդ չէլիսը թուրք կառավարութեան դէմ ոտի էր կանգնեցնել Եմենի ամենամարդաբնակ գաւառները. բայց նրան չարք տալով, թերթական զօրքերը իրենցին

նրա բոլոր վերքերը: Սակայն ապստամբութիւնը դեռ ևս ճնշուած չի կարելի համարել: Սահան անհնալի շատ գաւառներ շարունակում են կռուել թուրքերի դէմ, որոնց թիւն այժմ հասնում է 34,000-ի: Ապստամբութիւնը ճնշելու համար Դրան արած բոլոր կարգադրութիւններն անհետեւանք են մնում արդէն նրա համար, որ չեն շօշափում ապստամբութեան գլխաւոր պատճառը, իսկ այդ պատճառը, ինչպէս յայտնի է, բնակիչների դժգոհութիւնն է դանազան վախիկների գործունէութիւնից, որոնք մնում են անպատիւ և շարունակում են իրենց կեղերմանքը: Բայց դրանից, այդ դժգոհութեանն ոյժ են տալիս դրամից, իսկ այդ շարքի դէմ Դուրը նայելու ոչ մի միջոց չի ձեռնարկում:

Չի-Բի-Բի. — Այս խորհրդի համար կոնֆերանցիւ գումարելու մասին գրաֆ Մուրախովսկուց արգելած նոր շրջաբերականի մէջ, ինչպէս յայտնի է, ցանկութիւն է յայտնուած, որ կոնֆերանցիան որ և է մեծ տեսութեան մայրաքաղաքում չգումարուի: «Neue Freie Presse»-ին Բրիտանից իրիւր յա-դրուում են, թէ այնտեղ Պետերբուրգից առաջարկ է ստացուած, որ կոնֆերանցիան գումարելի Բրիտանիայում:

Լուրեր են շրջում, որ գարնանը եւրոպական մի քանի պետեր տեսակցութիւն կունենան Ռիւսերում (Ֆրանսիա) և թէ այդ տեսակցութեանը ներկայ կըլինին ֆրանսիական հասարակագիտութեան նախագահը և Գերմանիայի կայսրը:

Բիւրիլի լրագրից գրաֆ Մուրախովսկի Նոր շրջաբերականի վերաբերմամբ ասում են, որ եթէ ընդունուի և իրագործուի Ռուսիայի առաջարկների դէմ մի մասը, օրինակ հէնց ժրնիկ պայմանագրի որոշումների ընդարձակումն ու զրանց գործադրութիւնը ծովային պատերազմներում, այդ դէպքում ևս մարդկութիւնը խիստ շնորհալարտ կըլինի ռուսաց ծարիրն:

Լուրերն «Times»-ը քննում է ռուսաց Նոր շրջաբերականի և փոտոսանի-լով Ռուսաց Կայսրի վերին աստիճանի արիւն և մեծահոգի մտադրութիւնները, այդ մտադրութիւնների համար ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրի մշակուած միջոցները «ափաշկարայ անգործնական» է համարում: Անգլիական լրագրի թը-ում են, թէ նոյն իսկ Պետերբուրգում անփութահոգիութիւն և կասկածներ են ծագել կոնֆերանցիայի կեղծական հետեւանքների մասին, որովհետեւ մինչև անգամ ժամանակ չէ նշանակուած կոնֆերանցիայի համար: Իրողութիւններն, ասում է լրագրի, ի չէք են դարձնում կործանիչ հրահրութիւնների գործադրութեան արգելումը. այդ իրողութիւններից մէկն է, օրինակ, Փրանսիայում հնարուած չրի տակ լուրացող ականակիր մի նոր նաւ, որով այս օրերս կատարուած փոքրերը կատարած աջողութիւն են ունեցել: Միւս կողմից Գերմանիան, Միացեալ Նահանգներն ու Թիւրքիան այժմ զբաղուած են իրենց զինումն ուժեղացնելով: «Times»-ը ինչալ պետութիւնների կարգն է դասում նոյն իսկ Ռուսիային, գտնելով, որ Ասիայում ներկայումս անցկացնուող ռուսական երկաթուղիներն, անկասկած, պատերազմական նպատակներն ունին իրր թէ:

ՀԵՌԱԳՐՆԵՐ

ԼՈՆԴՈՆ, 12 յունուար. — Բիւրմինգ-համում առեւտրական ժողովի բանկետում Դունդիլի հեղեղը ճառ խօսեց, որի մէջ առաց, թէ Անգլիան էր միակը բոլոր ազգերի մէջ, որ համակարգող հետեւում էր համաշխարհային քաղաքականութեան մէջ գործնական կատարելու համար Ամերիկայի ցոյց տուած մտադրութիւններին: Այնուհետեւ հեղեղը կարծիք յայտնեց, թէ այն հանգամանքը, որ Անգլիայի շնորհիւ աշխարհիս գտնա-գան ծայրերում փոխադարձ յայտնի չահերն երևան եկան, Անգլիային աւելի սերտ յարաբերութիւնների մէջ զրեց այնպիսի պետութիւնների հետ, որպի-սին Գերմանիան, Իտալիան և մինչև անգամ, ինչպէս յոյս ունի նա. — Ռուսիան է: Ինչ վերաբերում է Ֆրանսիային, հեր-ցոյն այն կարծիքն ունի, որ վերջերս նրա ունեցած ձգնաժամն այժմ աշողութեամբ վերջացած է: Այդ ձգնաժամն աւելի ընդունակ է մարքիտ օրը, բայց, անպայման համաձայնութիւնների բերե-լու և աւելի հնարաւորութիւն է տալիս աշողութեամբ լուծելու ընթացիկ դժուարութիւններն, քան թէ այդ դժուարութիւններն տեղացնելու և լարելու:

Կարճ ճառով 26 Դեկտեմբերը սրտազին համաձայնութիւն յայտնեց հերցոգի առաջնորդին, գտնելով, որ նրա ճառը նը-շանակութիւն կունենայ արտասահմանում հասարակաց կարծիքի համար, կրնայա-

ղարձակ, որովհետեւ հոլանդիայում մի-րուր է թողիլ: Էստոնիային հիւանդոտ տեղը ունի, իւր ընկած աշքերը նա-յում են տնիդային հայեացքով: Նա անհանգստութեամբ նայում է չորս կողմը, կարծես թէ վախենում է գաղտնի ոտի-կանութեան հետամուտ լինելուց: Յի-րալի, կայարանում կային խուզարկու ոտականութեան մի քանի գործակա-ներ: Ռեպորտեժները մի քանիսը մօտեցան Էստոնիային և սկսեցին հար-ցիկ տեղալ: Բայց նա խուսափեց ամեն տեսակ interview-ից, ասելով, թէ յոգ-նել է և թէ կըլսուի միայն վճառ-վինձ ատեանում: Այնուհետեւ Էստոնիային կառք նստեց և հետագա կայարա-նից, խուզարկու ոտականների ուղեկցու-թեամբ, որոնք հետևում էին նրան հե-ծանիւններով: Լուրեր են շրջում, թէ Էս-տոնիային մտադիր է վճառվինձ ատեանի առաջ յայտնելու, որ բողոքներն զրել է ինքը իւր իշխանաւորների՝ Սանդհերի և Հանսիի հրամանով: Միւս կողմից հաղոր-դում են, թէ վճառվինձ ատեանը մը-տադիր է Էստոնիային ստիպել, որ իւր թելադրութեամբ զրէ բողոքներն, կամե-նալով նրա ձեռնադիրը համեմատել յի-շեալ գովումներին հետ: Սակայն, այս լուրերն, ըստ երեւոյթի, հիմնուած են միայն ենթադրութիւնների վրայ:

Բրիտանի «Soir» լրագրից, որ մինչև այժմ բաւական ստույգ տեղեկութիւններ էր հաղորդում Դրաֆուսի գործի մասին, «կատարելապէս վստահելի աղբիւրների» հիման վրայ պնդում է, որ 17 դոկու-մենտ կեղծ է և այդ խաղաղութեան հեղինակը Հանսին է եղել իւր օգնական-ներիով: Վճառվինձ ատեանի զեկուցումը, ասում է լրագրից, — սենսացիոն կըլա-րուցանի ամբողջ Եւրոպայում և խիստ ճնշող տպաւորութիւն կըլծոյն նոյն իսկ Փրանսիայում, որովհետեւ ատեանի ձեռքի տակ դառնում իսկական դոկումենտներն անհերքելի կերպով ապացուցանում են այն բարձրաստիճանի դիւտուրական ան-ձերի դաւաճանութիւնը, որոնց միջնորդն Էստոնիային էր: «Soir»-ը մատնանիչ է անում Ֆրէյսիլէի այն խօսքերի վրայ, թէ Դրաֆուսը ոչ մի գաղտնիք չի յայտ-նել օտար պետութիւններից օրէն մէկի և թէ դաւաճանները բոլորովին ուրիշ մարդիկ են եղել: Ի վերջոյ լրագրի վճառվինձ յայտարարում է, որ իւր ասած-ների ճշմարտութիւնը փառաւորապէս կըհաստատուի մի քանի շաբաթից յետոյ:

ՊՐԻՔ. — Լուտում է, թէ Բորեպերի մեղադրանքների վերաբերմամբ Մադրիլ կատարած քննութիւնն աննպաստ հե-տեւանքներ է ունեցել այն դատաւոր-ների համար, որոնց դէմ կատարուած էր քննութիւնը:

ՄՈՍԿՈՎԱ. — Այսօր Մոսկուայի համալ-սարանը տեսնել իւր տարեգրքը սովորական հանդէսով: Հասարակութիւնն այնքան շատ էր, որ տոմսակ չէր ճար-ւում: Մոսկուայի բոլոր լրագրերը ողջու-նում են համալսարանին:

ՊՐԻՔ. — Պատգամաւորների ժողովը քննում է արտաքին գործերի մինիս-տրութեան բիւջէն: Ընկերակազմական Վա-լեանը շնորհաւորում է կառավարութեա-նը այն բանի համար, որ Նա խոյս տուեց Անգլիայի հետ պատերազմելուց: Նա պահանջում է, որ հրահանգներ տրուին զինուոր սահմանափակելու: Դիկկասէն մատնանիչ է անում իւր երեկուայ ասած-ներին վրայ և ժողովին խնդրում է վստա-հանալ կառավարութեան վրայ: Փոլեն-բըն ուրախութիւն է յայտնում Ռուսաց Կայսրի առաջարկի առթիւ: Ընդհանուր քննութիւնը վերջացած է ժողովը քնն-նում է յօդուածները գաղտնաւոր:

ՆԵՒՍԻՏԳՈՐՍ. — Այսօր, առաւօտեան ժամը 11-ին, սէյմի ներկայացուցիչները հաւաքուեցին լուսեւրական եկեղեցում հանդիսաւոր ժամասացութեան, որը ըս-կուեց ընդհանուր-նահանգագետի գա-լուց յետոյ: Այնուհետեւ Կայսերական պա-լատի գահական դահլիճում, ուր հա-ւաքուած էին գեմալային բոլոր աստի-ճանաւորները, սենատը, զօրքերի, մա-մուլի ներկայացուցիչները և տիկիները, — գեներալ Բորեպերը, գահական ճառը կարդալուց առաջ, դարձաւ ուշափն հե-տեւալ խօսքերով. «Թագաւոր Կայսրի Բարձրագոյն հրամանով ինձ յանձնարա-րուած է ներկայ արտաքինը սէյմը բա-նալ, նախապէս կարգաւոր ձեռ առաջ գեմալային աստիճանաւորներ, նորին կայսերական հետեւեալ ճառը.

«Փին ժողովրդի ներկայացուցիչներ: Դուք կոչում էք արտաքինը սէյմի գու-մարելու, — և այս բանը ցոյց է տալիս ձեզ այն խնդիրների առանձին նը-շանակութիւնը, որոնք ներկայումս ներ-կայացուած են ձեռ քննութեանը:

«Փինյանդիան, որ ամբոթան միացած է կայսրութեան հետ, Ռուսաց ամբողջ պետութեան հովանու և պաշտպանու-թեան տակ գտնելով, կարիք չունի ռուսաց զօրաբանակից ջոկ զօրք ունե-նալու: Ռուսիոյ նրա մէջ դիւտուրագրու-թեան վերաբերեալ կանոնադրութիւնը պէտք է համապատասխանեցնել կայա-րութեան մէջ գործող կանոնադրութեա-նը: Սակայն կամենալով, որ Նոր մացնիլը կանոնադրութիւնն ըստ կա-րելոյն համապատասխանեցնուի նաեւ երկրի տեղական առանձնատեղութիւն-ներին, Մենք համապատասխան հա-մարեցինք սոյն կանոնադրութեան ծը-ծրագրերը, «Փին զօրքերի կազմակեր-պութեան և վարչութեան կանոնադրու-թեան» հիմնական սկզբունքների հետ միասին, նախապէս յանձնելու սէյմի քննութեանը, հաստատապէս վստալ ի-

տի անգլիական ազգի հայեացքների մա-սին եղած կարծիքը դէպի լաւ փոխ-լու — մի բան, որ անհրաժեշտ է Անգլիա-յի համար արտաքին բարի յարաբերու-թիւններ պահպանելու,

ԼՈՆԴՈՆ. — Պահեստի նաւախումբը հը-րաման ստացաւ փետրուարի 21-ին հա-ւաքուելու Պորտլանդում:

«Daily Mail»-ին Չանքայից հաղորդում են, որ ապստամբները վերցրել են Իու-եանս քաղաքը և հրամայել են կախաղան հանել քաղաքիկան և դիւտուրական իշխանութեանց ներկայացուցիչներին: Միւս, հարեան քաղաքը նոյնպէս անցել է ապստամբների ձեռքը, այն բանի շնոր-հիւ, որ նրանց կողմնակիցները բաց էին արել նրանց առաջ քաղաքի դռները: Ներկայումս ապստամբները գնում են 2 ժողովուր և Գանգօու, այդ քաղաքները պաշարելու համար:

ՊՐԻՔ. — Լուտում է, թէ Բորեպերի մեղադրանքների վերաբերմամբ Մադրիլ կատարած քննութիւնն աննպաստ հե-տեւանքներ է ունեցել այն դատաւոր-ների համար, որոնց դէմ կատարուած էր քննութիւնը:

ՄՈՍԿՈՎԱ. — Այսօր Մոսկուայի համալ-սարանը տեսնել իւր տարեգրքը սովոր-ական հանդէսով: Հասարակութիւնն այնքան շատ էր, որ տոմսակ չէր ճար-ւում: Մոսկուայի բոլոր լրագրերը ողջու-նում են համալսարանին:

ՊՐԻՔ. — Պատգամաւորների ժողովը քննում է արտաքին գործերի մինիս-տրութեան բիւջէն: Ընկերակազմական Վա-լեանը շնորհաւորում է կառավարութեա-նը այն բանի համար, որ Նա խոյս տուեց Անգլիայի հետ պատերազմելուց: Նա պահանջում է, որ հրահանգներ տրուին զինուոր սահմանափակելու: Դիկկասէն մատնանիչ է անում իւր երեկուայ ասած-ներին վրայ և ժողովին խնդրում է վստա-հանալ կառավարութեան վրայ: Փոլեն-բըն ուրախութիւն է յայտնում Ռուսաց Կայսրի առաջարկի առթիւ: Ընդհանուր քննութիւնը վերջացած է ժողովը քնն-նում է յօդուածները գաղտնաւոր:

ՆԵՒՍԻՏԳՈՐՍ. — Այսօր, առաւօտեան ժամը 11-ին, սէյմի ներկայացուցիչները հաւաքուեցին լուսեւրական եկեղեցում հանդիսաւոր ժամասացութեան, որը ըս-կուեց ընդհանուր-նահանգագետի գա-լուց յետոյ: Այնուհետեւ Կայսերական պա-լատի գահական դահլիճում, ուր հա-ւաքուած էին գեմալային բոլոր աստի-ճանաւորները

